

ПОЛІТОЛОГІЯ

Тема: ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ.

«Політичний режим» у вузькому сенсі – це система методів, способів і засобів здійснення політичної влади.

- У більш широкому плані це поняття використовується для відповіді на такі питання:
- як функціонує політична система,
- кому належить реальна політична влада в суспільстві,
- якими методами вона здійснюється,
- які об'єм і гарантії прав і свобод особи,
- як співвідносяться і взаємодіють громадянське суспільство і держава?

Сьогодні виділяють дві основні моделі процесу політичної соціалізації особи: «модель» інтересу і "модель" підпорядкування. Вони характеризують два основні типи взаємодії політичної влади та індивіда.

Відповідно всі сучасні політичні режими підрозділяються на два великі типи:

- **демократичні та**
- **Антидемократичні.**

Демократичний режим.

Термін "демократія" виник приблизно 2400 років тому і перекладається зі старогрецького (demos - народ, cratos - влада) як "народовладдя".

Загальні ознаки демократії

як сучасного конституційного ладу і режиму функціонування політичної системи:

- **визнання народу джерелом влади, сувереном в державі.** Суверенітет народу виражається в тому, що він за допомогою виборів формує державну владу і бере участь в її здійсненні прямо (за допомогою референдумів, місцевої самоврядності, а також, головним чином, через вибрані їм представницькі органи);
- **періодична виборність і змінюваність центральних і місцевих органів державної влади, їх підзвітність виборцям;**

- - **проголошення і реальне забезпечення рівних прав і свобод людини і громадянина.** Особливе значення для повноцінного функціонування демократичної політичної системи має гарантованість рівних прав громадян на участь в управлінні державою – вибіркового права, права на створення політичних партій та інших об'єднань, свободи слова, думок, права на інформацію і т. п.;
  - **ухвалення рішень більшістю і підпорядкування меншості більшості** при їх здійсненні;
  - **демократичний контроль суспільства над силовими структурами** (озброєні сили, поліція, органи безпеки і тому подібне), використовуваними лише по прямому призначенню і строго в рамках законів;
  - **домінування методів переконання, узгодження, компромісу; звуження методів насильства, примусу, припинення;**
  - **реальне здійснення принципів правової держави,** у тому числі принципу розділення властей.

Залежно від форми реалізації суверенітету народу розрізняють:

- Пряму;
- Плебісцитарну;
- Представницьку демократію.

Пряма демократія передбачає безпосередню участь громадян в процесі підготовки, обговорення і ухвалення рішень.

- Історичним прикладом здійснення такої форми можна назвати античні полісні демократії. У сучасних умовах ця форма демократії зустрічається на рівні місцевої самоврядності, а також в діяльності різних невеликих колективів. До прямої демократії відносять також наділ вибраних представників так званим імперативним мандатом, що передбачає обов'язок голосувати строго відповідно до наказу виборців.

Афінська полісна демократія

Плебісцитарна демократія на відміну від прямої передбачає право громадян голосуванням прийняти або відкинути вже підготовлені урядом рішення. При цій формі участь основної маси населення в процесі ухвалення рішення зведена до голосування (плебісциту).

Представницька демократія – найбільш поширена в сучасних державах форма демократії.

- Громадяни вибирають в органи влади своїх представників, яких наділяють правом приймати рішення. Найчастіше представники отримують так званий вільний мандат, тобто право приймати рішення на свій розсуд, з врахуванням інтересів не лише виборців власного округу, але і всієї країни в цілому.

Сучасну демократію зазвичай характеризують як **плюралістичну**.

- В даному випадку мається на увазі, що вона базується на різноманітті (плюралізм – від лат. pluralis – множинний) суспільних інтересів (економічних, соціальних, культурних, релігійних, етнічних, групових, регіональних і тому подібне) і форм їх вираження (політичних партій, громадських організацій, рухів і так далі).

Теорія плюралістичної демократії не у всьому бездоганна. Її критики вказують на такі її **слабкі сторони**:

- в ній перебільшена міра групової ідентифікації громадян; їх участі в групах інтересів; у реальності така модель демократії не залучає більшість населення до політичного процесу;
- різні групи інтересів володіють неоднаковими ресурсами впливу, отже, не може бути гармонійної рівноваги інтересів суспільних груп;
- плюралістична демократія консервативна, малоефективна, особливо при необхідності політичного реформування, оскільки для ухвалення рішень вимагає широкої згоди всіх зацікавлених груп.

Проте, вважається, що саме плюралістична теорія найадекватніше описує політичний режим сучасних західних демократій.

Тоталітарний режим.

Недемократичні політичні режими прийнято підрозділяти на **тоталітарні і авторитарні**.

- Тоталітарні політичні режими виникли в ХХ столітті.
- Поняття «тоталітарна держава» ("totale staat") було введене у науковий обіг наприкінці 30-х рр.. Карлом Шмідтом.
- Слово "тоталітарний" (від позднелат. totalis - весь, цілий, повний) застосовується зазвичай для характеристики таких політичних режимів, які прагнуть до повного (тотального) контролю над всіма формами життєдіяльності суспільства і над життям кожної людини окремо.

Суттєві риси тоталітаризму:

- Ідеологізація всього суспільного життя при монопольному пануванні «єдино вірної» ідеології (класової, расової, націоналістичної), жорстоке придушення всякого інакомислення;
- панування гранично централізованого політичного руху на чолі з масовою партією тоталітарного типу. Ця партія зростається з державою («партія-держава») і зосереджує всю повноту влади в суспільстві. Партія-монополіст стає ядром всієї політичної системи;
- заборона на всяку політичну опозицію; пануюча партія контролює створення і функціонування будь-яких суспільних об'єднань;

-
- тотальне маніпулювання суспільною свідомістю за допомогою всеосяжної системи пропаганди і агітації, формальної колективістсько-демократичної мобілізації та участі (у виборах, маніфестаціях і так далі), в політичній свідомості цілеспрямовано формується уявлення про єдність влади і народу;
  - монопольний державний контроль над економікою, засобами масової інформації, культурою, релігією і так далі аж до особистого життя громадян, побутовими і навіть шлюбно-родинними стосунками;
  - домінування в управлінні методів насильства, примусу, терору; наявність потужного апарату соціального контролю і примусу (служби безпеки, армія, міліція і так далі). Слепа віра і страх – головні ресурси тоталітарного управління;
  - гранична централізація державної влади, сакралізація (обожнювання) її носіїв, культ вождів.

Для тоталітарного режиму в економічній і політичній сферах характерно тотальне відчуження народу відповідно: від власності та від політичної влади.

- спостерігається поглинання державою суспільства та індивіда (включаючи побут і інтимне життя);
- повне відчуження громадян від індивідуальної духовної сфери в результаті її одержавлення;
- зникає грань між політичною і неполітичною сферами життя;
- викорінюється будь-яка форма несанкціонованої життєдіяльності.

Найбільш характерною рисою тоталітарних режимів є їх **ідеократичність** (букв. "влада ідеї"), незалежно від конкретного змісту цієї ідеї (націонал-соціалістська, комуністична, релігійна).

- ▣ **Метою ідеології тоталітарних режимів** є легітимація їх права на існування. Вона претендує не лише на обхват всіх без виключення сфер життя, але і на те, що вона є повним втіленням істини, а тому - загальнообов'язкова.
- ▣ **Найважливіша функція ідеології після приходу до влади** - конструювати ірреальність, ілюзії того, чого немає насправді, гучно стверджувати, що воно настало.

Найбільш історично завершені
форми тоталітарних режимів:

комунізм;

фашизм;

націонал-соціалізм.

Вони розрізняються особливостями
ідеології та політичної практики.

Комунізм (соціалізм) став історично першою і класичною формою тоталітаризму.

У нїм риси тоталітаризму представлені в найбільш повному вигляді.

- В той же час необхідно враховувати, що комунізм виріс з вікової мрії людства про загальну рівність, соціальну справедливість і розумно організоване суспільне життя. У комуністичній ідеології містяться гуманні цінності, такі, що мають загальнолюдський характер. До того ж з середини 50-х років сталася лібералізація цього режиму, і він майже не удавався до масових репресій.

Фашистський режим вперше був встановлений в Італії в 1922 р.

Тоталітарні риси в італійському фашистському режимі були виражені не повною мірою.

- У державі впливові позиції зберегли король, аристократія, офіцерський корпус і церква.
- Італійський фашизм своєю метою проголошував не стільки радикальне будівництво нового суспільства, скільки відродження італійської нації і величі Римської імперії, встановлення порядку, твердої державної влади.

Націонал-соціалізм як реальний політичний і суспільний устрій затвердився в Германії в 1933 р.

Це вельми консолідований тоталітарний режим, який багато чого запозичує в радянського комунізму, зокрема форми організації тоталітарної партії і держави.

Головною метою він проголошував світове панування арійської раси, для досягнення якого прагнув до крайньої мілітаризації і нестримної військової експансії, до геноциду в захоплених країнах і територіях.

Головні відмінності основних різновидів тоталітаризму виразно виражені в їх цілях.

Відповідно:

- комунізм;
- відродження імперії;
- світове панування арійської раси.

Також відмінності є і в соціальних перевагах:

- робочий клас;
- нащадки римлян;
- німецька нація.

Найбільш відомий сучасний тоталітарний режим – в Північній Кореї.

Авторитарний режим.

- Поняття "авторитаризм" походить від слова "авторитет" (auctoritas - влада, вплив). Якщо поняття "авторитет" наповнене позитивним вмістом, то похідне від нього - "авторитаризм" вказує на надмірності і зловживання авторитетом, який пригнічує свободу.
- **Авторитарний політичний режим** можна визначити як необмежену владу однієї особи або групи осіб, що не допускає політичну опозицію, але зберігає автономію особи і суспільства в позаполітичних сферах.

Ознаки авторитарного режиму:

- автократизм або невелике число носіїв влади (монарх, диктатор, військова хунта, олігархічна група);
- непідконтрольність влади народові, звужені або зведені нанівець дії принципів виборності державних органів і посадових осіб, підзвітність їх населенню;
- ігнорується принцип розділення властей, глава держави, виконавча влада домінують, роль представницьких органів обмежена;
- монополізація влади і політики, недопущення реальної політичної опозиції і конкуренції (інколи відсутність всіляких політичних інститутів може бути наслідком незрілості громадянського суспільства);
- відмова від тотального контролю над суспільством, невтручання або обмежене втручання в позаполітичні сфери, перш за все в економіку;

-
- - в методах державного управління домінують командні, адміністративні, в той же час відсутній терор, практично не застосовуються масові репресії;
    - відсутня єдина ідеологія;
    - права і свободи особи головним чином проголошуються, але реально не забезпечуються (перш за все, в політичній сфері);
    - особа позбавлена гарантій безпеки у взаєминах з владою;
    - силові структури суспільству практично непідконтрольні і використовуються інколи в політичних цілях.

У наукових роботах до авторитарних режимів відносять самі різні колись існуючі та реальні сьгодні режими - від Чилі при правлінні Піночета до Білорусії при Лукашенко.

Сьогодні в політичній науці вважається, що перехід від тоталітаризму до демократії можливий через проміжний авторитарний режим. В такому разі авторитаризм визначають як спосіб правління з обмеженим плюралізмом.

Стверджують, що він сповна сумісний з економічним, соціальним, культурним, релігійним, а частково і з ідеологічним плюралізмом. Авторитарна влада володіє порівняно високою здатністю забезпечувати політичну стабільність і громадський порядок, мобілізувати суспільні ресурси на вирішення певних завдань.